

नागरिकांचे प्रथम विधेयक — २०२२

बिल क्रमांक /२०२२

नागरीकांचे पहिले विधेयक — २०२२

अ

बिल

या अधिनियमाद्वारे मुंबईतील नागरीकांच्या सक्षमीकरणासाठी “नागरीक मंच” स्थापन करण्यात येत आहे. ज्याअन्वये केंद्र आणि राज्य सरकारच्या सर्व वैधानिक प्राधिकरणांशी संलग्न राहून सुसंवाद वाढेल आणि सर्व नागरी व नियोजन संबंधातील अधिकाऱ्यांशी सुसंवाद साधेल. जेणेकरून मुंबईतील निर्णय प्रक्रियेतील नागरीकांचा सहभाग वाढवणे व विकसित करणे तसेच बृहन्मुंबईतील निर्णय प्रक्रियेतील नागरीकांचा सहभाग वाढवणे व विकसित करणे तसेच बृहन्मुंबई प्राधिकरणांकडून देण्यात येणाऱ्या सेवा सुविधांमध्ये गुणवत्तात्मक सुधारणा करणे साध्य होईल.

१) जसे की अशा विविध यंत्रणा आणि कायदे अस्तित्वात आहेत ज्या अन्वये नागरीकांचा निर्णयप्रक्रियेमध्ये सहभाग आणि समरसता वाढवतात आणि चांगल्या सेवा सुविधा प्रदान करतात.

२) तरीही नागरीकांच्या निर्णय प्रक्रियेमधील सहभाग व समरसता वाढविण्याची आणि नागरीकांना मिळणाऱ्या सेवा सुविधा वेळेवर व कार्यक्षम पध्दतीने वितरीत करण्याच्या सेवा प्रक्रियेमध्ये सुधार करण्याची आवश्यकता आहे.

३) जसे की नागरीकांना पुरविल्या जाणाऱ्या अपुऱ्या/विलंबित तक्रारींचे निराकरण करण्यासाठी एक यंत्रणा उपलब्ध करून देण्याची आवश्यकता आहे.

४) जेव्हा नागरीक मंचाशी संवाद साधण्यासाठी आणि वेळेत प्रतिसाद देण्यासाठी या कायद्याद्वारे सर्व निर्णय घेणाऱ्यांना उत्तरदायी ठरवले जाईल याची खात्री करणे आवश्यक आहे.

लहान शिर्षक -

१. १) या कायद्याला नागरिक प्रथम कायदा २०२२ म्हटले जाईल.

२) १ जुलै २०२२ पासून अंमलात येईल.

विस्तार -

२ त्याचा विस्तार संपुर्ण बृहन्मुंबईमध्ये असेल.

३ या कायद्यात, संदर्भ अन्यथा आवश्यक असल्याशिवाय,

- a) **ALMs – ALM** ही स्थानिक वॉर्ड ऑफिसमध्ये नोंदणीकृत नागरिकांची समिती आहे. जी वॉर्डमधील नोंदणीकृत सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या गटाचे प्रतिनिधित्व करते.
- b) शांतता समिती (मोहल्ला कमिटी) - शांतता समिती म्हणजे स्थानिक पोलीस ठाण्याशी समन्वय साधण्यासाठी स्थानिक पोलीस स्टेशनने नामनिर्देशित केलेल्या प्रशासकीय प्रभागातील नागरिकांचा समूह होय.
- c) नागरीक - मुंबईचा रहिवासी असलेली कोणतीही व्यक्ती .
- d) सिटिझन्स फोरम (नागरीक मंच):- “सिटिझन्स फोरम” ही मुंबईतील नागरिकांचा समावेश असलेली अशी एक संस्था आहे जी, एएलएम गृहनिर्माण संस्था संघटना, क्षेत्र सभा यांचे प्रतिनिधित्व करते. ज्यांना स्वेच्छेने सार्वजनिक कार्यासाठी काम करण्याचा अनुभव आहे आणि ज्यांचा कोणत्याही राजकीय पक्षांशी संबंध नाही. नागरीकांना सेवा देणाऱ्या विविध सरकारी आणि नागरी संस्थांशी समन्वय साधण्यासाठी मुंबईतील नागरिकांसाठी सिटिझन्स फोरम हे एक व्यासपीठ असेल, सिटिझन्स फोरममध्ये प्रमुख, उपप्रमुख, क्षेत्रीय प्रमुख, विभागीय समिती सदस्य, नागरिक मंच, प्रभाग प्रतिनिधी आणि क्षेत्र प्रतिनिधी यांचा समावेश असेल. सिटिझन्स फोरमचेही सल्लागार मंडळ असेल.
- e) “प्रभागाचा नागरिक मंच”- याचा अर्थ **ALM** शांतता समिती (मोहल्ला समिती) किंवा **BMC** च्या निवडणूक प्रभागात राहणारे नागरिकांचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या नागरिकांचा समूह असा होतो. मुंबईत एकूण २३६ नागरिक मंच असतील त्यापैकी **BMC** च्या प्रत्येक निवडणूक प्रभागासाठी ०१. एका विशिष्ट निवडणूकीचा प्रभागाच्या नागरिक मंचामध्ये खालील नागरिकांचा समावेश असेल जे कोणत्याही राजकीय पक्षांशी संलग्न नसतील आणि त्यांचा कोणताही गुन्हेगारी रेकॉर्ड नसेल.

- i) ०२ प्रशासकीय प्रभाग प्रतिनिधी
- ii) नगरसेवक प्रभाग हा निवडणूक प्रभागाचा प्रतिनिधी.
- iii) ८ ते १० सदस्य हे **ALMs/ हॉऊसिंग सोसायटी असोसिएशन**, मोहल्ला समिती आणि क्षेत्र सभा (प्रति ६००० लोकसंख्येमागे १ सदस्य) यांचे प्रतिनिधित्व करतील.
- f) क्षेत्र सभा - ही **BMC** च्या निवडणूक प्रभागातील पाच संलग्न मतदान केंद्रांशी संबंधित मतदार यादीत नोंदणी केलेल्या सर्व व्यक्तींची संस्था आहे. प्रत्येक क्षेत्र सभेत अंदाजे ५०००-६००० नागरिक असतात. **BMC** च्या प्रत्येक निवडणूक प्रभागात अंदाजे ८-१० क्षेत्र सभा असतील.
- g) प्रभागातील नागरिक मंचाचा सदस्य - हा एक नागरिक जो निवडणूक प्रभागात नोंदणीकृत मतदार आहे, आणि ज्याला एएलएम हौसिंग सोसायटी असोसिएशन किंवा शांतता समिती, मोहल्ला कमिटी किंवा बीएमसीच्या निवडणूक प्रभागातील क्षेत्रसभेद्वारे नामनिर्देशित किंवा निवडलेले आहे. निवडणूक प्रभागातील प्रत्येक क्षेत्र सभेतून प्रभागातील नागरिक मंचाचा सदस्य होण्यासाठी निवडून आलेला किंवा नामनिर्देशित केलेला एक सदस्य असावा. सहाय्यक महापालिका आयुक्तांनी नियुक्त केलेला एक अधिकारी आणि स्थानिक पोलीस स्टेशनने नियुक्त केलेला एक अधिकारी प्रभागातील नागरिक मंचाचा पदसिद्ध सदस्य असेल. कोणतीही गुन्हेगारी किंवा राजकीय पार्श्वभूमी असलेली व्यक्ती नागरिक मंचाचा सदस्य होऊ शकत नाही.
- h) एजन्सी - यामध्ये मुंबईच्या हद्दीत काम करणा-या महापालिका संस्था आणि इतर सरकारी संस्था आणि सरकारी प्राधिकरणांचा समावेश असेल. जसे की, मुंबई महानगरपालिका, मुंबई पोलीस, बेस्ट, एमएमआरडीए, म्हाडा, एस.आर.ए. इत्यादी
- i) परिमंडळ - याचा अर्थ मुंबई पोलीस विभागातील ठरविण्यात आलेले परिमंडळ, परिक्षेत्र. सध्या मुंबईमध्ये १२ परिमंडळ आहेत.
- j) पोलीस प्रादेशिक विभाग (रिजन) - दोन किंवा तीन परिमंडळांचा समूह म्हणजे पोलीस प्रादेशिक विभाग होय. सध्या मुंबईमध्ये ०५ पोलीस प्रादेशिक विभाग कार्यरत आहेत. (दक्षिण मध्य, उत्तर, दक्षिण, पूर्व आणि पश्चिम),
- k) नागरीक मंचाचे सल्लागार मंडळ - सल्लागार मंडळ हे जास्तीत जास्त १० सदस्यांचे असेल ज्यामध्ये १) प्रेस, २) प्रसिद्ध सामाजिक कार्यकर्ते ३) वकिल ४) रोखपाल ५) शिक्षण तज्ञ ६) तांत्रिक सल्लागार, ७) पोलीस अथवा महानगरपालिकेतील सेवानिवृत्त व्यक्ती सल्लागार समितीचा कार्यकाळ ती स्थापन झाल्यापासून पाच वर्षांचा असेल. नागरीक मंचचे अध्यक्ष हे नागरीक मंचच्या सल्लागार मंडळाचे अध्यक्ष

असतील.

1) नागरीक मंच ट्रस्ट - या ट्रस्टची नोंदणी महाराष्ट्र नागरी कायद्यांतर्गत धर्मादाय ट्रस्ट म्हणून केली जाईल. यांचे प्रमुख कार्य नागरीक मंचच्या उपक्रमांना प्रोत्साहन देणे आणि आर्थिक मदत देणे ही असेल.

४ नोंदणी प्रक्रिया -

अ. शांतता समिती म्हणून नोंदणी कशी करावी ?

i. वर परिभाषित केल्यानुसार बीएमसी च्या स्थानिक वॉर्ड ऑफिसमध्ये नोंदणी करतील , एएलएम कडे नोंदणकृत एक किंवा अधिक व्यक्तींना त्यांच्याद्वारे प्रतिनिधित्व केलेल्या लोकसंख्येच्या आधारावर प्रभागाच्या नागरिक मंचाचे सदस्य म्हणून नामनिर्देशित करतील.

ii. शांतता समित्या /मोहल्ला समित्या - नमूद समित्या स्थानिक पोलीस स्टेशनद्वारे नामनिर्देशित केले जातील. अशा मोहल्ला समितीची स्थानिक पोलीस ठाण्यात नोंद केली जाईल. मोहल्ला समिती एक किंवा अधिक व्यक्तींना प्रभागातील नागरीक मंचाचे सदस्य म्हणून नियुक्त करेल.

ब. याशिवाय, ज्या क्षेत्रीय सभांमध्ये एएलएम/हाऊसिंग सोसायटी असोसिएशन नाहीत त्यांनी प्रभागातील प्रत्येक क्षेत्र सभेतून एक सदस्य प्रभागाच्या नागरिक मंचाला नामनिर्देशित करावा .

५. निवडणूक प्रक्रिया —

a. नागरिक मंचच्या प्रमुख आणि उपप्रमुखांची निवड - नागरिक मंच साध्या बहुमताने एक प्रमुख आणि उपप्रमुख निवडेल. नव्याने स्थापन झालेल्या नागरीक मंचच्या पहिल्या बैठकीत निवडणूक होणार आहे. क्षेत्रीय समित्यांचे सदस्य असलेल्या व्यक्ती मतदानासाठी पात्र असतील.

b. नागरीक मंचाची रचना परिशिष्ट कलम ५ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे असेल.

c. विभागीय प्रमुखांचे नामंकन (६०) मुंबई -शहरातील पोलीस विभागाचे जसे परिमंडळ आहेत तसे परिमंडळ तयार केले जातील. प्रत्येक परिमंडळामध्ये ५ प्रतिनिधी असतील, हे प्रतिनिधी त्या परिमंडळामध्ये राहणाऱ्या किमान १० व्यक्तींद्वारे नामनिर्देशित केले जातील, जरी आवश्यकता नसेल तरी यापैकी प्रत्येक व्यक्ती जे प्रतिनिधी नियुक्त करतात त्यांची

सामाजिक कार्याची पार्श्वभूमी असेल आणि आदर्शपणे मोहल्ला समिती किंवा एएलएमचा सदस्य असेल.

d. प्रादेशिक प्रमुखांचे नामनिर्देशन (१५) - प्रत्येक क्षेत्रासाठी (पोलीस क्षेत्र) प्रत्येकी तीन प्रादेशिक प्रमुख, क्षेत्रीय समित्यांच्या सदस्यांद्वारे नामनिर्देशित केले जाईल. निवडणुकीपूर्वी त्यांना झोनल समित्यांवर असलेल्या किमान २५ व्यक्तींचा पाठिंबा असणे आवश्यक आहे. या प्रादेशिक प्रमुखांना क्षेत्रीय समित्यांव्यतिरिक्त इतर व्यक्तींद्वारे देखील नामनिर्देशित केले जाऊ शकते, जर ते क्षेत्रामध्ये येतात त्या झोनमध्ये राहतात. नामनिर्देशित करणाऱ्या अशा व्यक्तींना सामाजिक कार्यात पुरेशी पार्श्वभूमी असली पाहिजे आणि ते आदर्शपणे एएलएम किंवा मोहल्ला समितीचे सदस्य असावेत, क्षेत्रीय प्रमुख म्हणून ३ पेक्षा जास्त नामनिर्देशित सदस्य असल्यास ३ मतदानाद्वारे निवडले जातील. मतदानामध्ये त्या प्रदेशाचा भाग असलेले क्षेत्रीय समितीचे सर्व सदस्य मतदार करू शकतात आणि नामनिर्देशित क्षेत्रीय प्रमुखांना देखील मतदान करता येते. बरोबरी झाल्यास प्रमुख नागरिक मंचाचे निर्णायक मत असेल आणि त्यांचा निर्णय अंतिम असेल.

e. प्रभाग व क्षेत्र सभा प्रतिनिधीचे नामनिर्देशन - प्रशासकीय प्रभाग व नगरसेवक प्रभाग यांचे नामनिर्देशन प्रतिनिधी आणि क्षेत्रसभा प्रतिनिधींना त्या भागात राहणाऱ्या किमान १० व्यक्तींद्वारे नामनिर्देशित केले जाईल. जर एकापेक्षा जास्त नामनिर्देशित असतील तर प्रतिनिधी मतदानाद्वारे निश्चित केला जाईल, जर बरोबरी झाल्यास नागरीक मंचाच्या प्रमुखाकडे निर्णायक मत असेल.

f. नागरिक मंचाचे प्रमुख , प्रादेशिक प्रमुख आणि क्षेत्रीय समिती सदस्य प्रथमच एक कार्यकारी समिती स्थापन करतील जी नागरिकांच्या पहिल्या विधेयकाचा मसुदा तयार करेल आणि सरकारला सादर करेल. ही कार्यकारी समिती अस्तित्वात आल्यापासून एक महिन्याच्या आत प्रभागांसाठी नागरिक मंच तयार करण्याचे काम करेल.

६. नागरीक मंचाची उद्दिष्टे —

- मुंबईकरांचे जीवनमान सुधारणे,
- नागरिकांमध्ये जागरूकता वाढवणे आणि शिक्षणात सुधारणा करणे.
- निर्णय प्रक्रियेत लोकसहभाग वाढविणे.
- नागरिकांच्या देखरेखीद्वारे हे निर्णय योग्यरित्या लागू केले जातील याची खात्री करणे .
- मुंबईतील नियोजन प्राधिकरणांशी उत्तम समन्वय.

- f. पोलिसिंग आणि पोलिस स्टेशन नागरिकांसाठी अनुकूल बनवणे आणि पोलिस सुधारणांची अंमलबजावणी करणे.
- g. पादचारी, सायकलिंग आणि सार्वजनिक वाहतूक सुधारणे.
- h. वायु आणि ध्वनी प्रदूषण कमी करणे.
- i. सांडपाणी, स्वच्छता आणि आरोग्य सेवा आणि पुनर्वापर सुधारणे आणि पाण्याचा पुनर्वापर.
- j. मोठ्या तिकीट प्रकल्पांवर होणारा फालतू खर्च दूर करणे.
- k. मुंबईची शाश्वतता वाढवणे.
- l. हिरवीगार जागा आणि वृक्ष आच्छादन वाढवणे आणि सुधारणे.
- m. आपल्या पर्यावरणाचे सर्व पैलूंमध्ये संरक्षण आणि संवर्धन करणे.

७. नागरिक मंचाचे कार्य —

प्रभागातील नागरीक मंचाचे पुढील कार्ये असतील

- a. वॉर्डातील घनकचरा व्यवस्थापन, स्वच्छतेच्या कामाचे पर्यवेक्षण, उद्याने आणि उद्यानांची देखभाल, रस्ते आणि पदपथांची देखभाल, स्थान आणि पथदिव्यांचे योग्य कार्य इत्यादींवर सेवांमध्ये बी.एम.सी कर्मचाऱ्यांसोबत काम करणे व नमूद सेवांमधील कमतरता ओळखणे आणि कमतरतेबद्दल संबंधित अधिकाऱ्यांकडे तक्रारी करणे.
- b. प्रभागातील कायदा व सुव्यवस्था राखण्यासाठी स्थानिक पोलीस ठाण्यसोबत काम करा.
- c. प्रभागातील लोकांच्या विविध गटांमध्ये एकोपा आणि एकता वाढवणे, वाहतूक प्रवाह सुरळीत करणे, वाहतूक सिग्नलचे स्थान, पादचारी क्रॉसिंग, नो पार्किंग झोनची ओळख आणि वाहनतळ यासाठी वाहतूक पोलीसांना मदत करणे.
- d. बीएमसी अधिकाऱ्यांना बेकायदेशीर अतिक्रमणे, परिसरात होत असलेल्या बेकायदेशीर बांधकामांची माहिती देणे.
- e. परिसरात कायदा व सुव्यवस्थेवर परिणाम करणारी कोणतीही परिस्थिती उदभवल्यास तात्काळ पोलीस स्टेशनला माहिती देणे.

- f. प्रभागातील बेकायदेशीर आणि असामाजिक कामे जसे की महिलाची छेडछाड , चेन स्नॅचिंग, जुगार, मद्यपान किंवा सार्वजनिक ठिकाणी अंमली पदार्थ सेवन इत्यादी होत आहेत ते ओळखा आणि त्यांच्याशी समन्वय साधणे आणि अशा समस्यांच्या ठिकाणांवर लक्ष ठेवण्यास मदत करणे.
- g. फेरीवाला झोन तयार करण्यासाठी बीएमसी आणि पोलीसांना मदत करणे आणि फेरीवाला झोनच्या संदर्भात नियमांच्या अंमलबजावणीवर देखरेख ठेवण्यासाठी मदत करणे.
- h. कोणत्याही पोलीस कर्मचाऱ्यांनी प्रदान केलेल्या सेवांमधील कमतरतांबद्दल संबंधित पोलीस अधिकाऱ्यांकडे तक्रारी करणे.
- i. सेवांमधील कमतरतांबद्दल सरकारी एजन्सीने पुरविलेल्या संबंधित अधिकाऱ्यांकडे तक्रारी करणे.
- j. कला, सांस्कृतिक उपक्रम, खेळ, खेळांच्या उपक्रमांना प्रोत्साहन देणे आणि प्रभागातील विकासात्मक उपक्रमांच्या यशस्वी अंमलबजावणीसाठी आवश्यक असलेल्या स्वयंसेवी उपक्रमांमध्ये लोकांचा सहभाग सुनिश्चित करणे,
- k. प्रभागाशी संबंधित विकास योजनांमध्ये सहभागी होणे आणि अशा योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी मदत करणे,
- l. बीएमसी किंवा पोलीसांद्वारे नियुक्त केलेली अशी इतर कार्ये पार पाडणे.

८. नागरीक मंचाचे अधिकार / हक्क

- a. हे विधेयक या कायद्याच्या तरतुदीनुसार स्थापन केलेल्या मुंबईच्या नागरिक मंचाला या विधेयकाच्या कलम १२ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे दंडाची शिफारस करण्याचे अधिकार देईल.
- b. नागरीक मंचाला सरकारी संस्थांद्वारे हाती घेतलेल्या विकास योजना, अर्थसंकल्पीय तरतुदीबाबत संबंधित अधिका-यांकडून माहिती मिळविण्याचे अधिकार / हक्क असतील.

०९. नागरिक मंचाचे प्रमुख आणि उपप्रमुख यांच्या भूमिका आणि जबाबदाऱ्या.

- a. महिन्यातून एकदा तरी नागरीक मंचाची बैठक घ्यावी.
- b. बीएमसी/पोलीस विभागाद्वारे नियुक्त सचिव किंवा अधिकाऱ्यांच्या मदतीने बैठकीचे मुद्दे तयार करून त्यास अंतिम रूप देणे.
- c. नागरीक मंचाच्या बैठकीत चर्चा झालेल्या सूचना, तक्रारी इत्यादीबाबत बीएमसी आणि पोलीस अधिकाऱ्यांशी समन्वय साधा.
- d. सिटिझन फोरमच्या सर्व समित्यांच्या कामकाजावर देखरेख करणे आणि कार्यक्षम कार्यात मदत

करणे.

- e. त्यासाठी तयार केलेल्या नियमांनुसार वेळोवेळी सूचना करा आणि उपसमित्या , तज्ञ समित्या तयार करा.

१०. विभागीय समिती अध्यक्षांची भूमिका आणि जबाबदाऱ्या.

- a. महिन्यातून किमान एकदा विभागीय समितीची बैठक घेणे
- b. सचिवांच्या मदतीने बैठकीचे इतिवृत्त तयार करा.
- c. बैठकीत मांडलेल्या सूचना आणि तक्रारींबाबत तसेच बीएमसी आणि पोलीस विभागाच्या दैनंदिन कामकाजाबाबत बीएमसी, पोलीस विभागा, विभागीय समिती सदस्य आणि नागरिक मंच प्रमुख यांच्याशी समन्वय साधा.
- d. झोनमधील सर्व वॉर्डासाठी झोनल कमिटी सदस्यांच्या मदतीने सिटीझन फोरमची संघटना तयार करा आणि सिटीझन फोरम ऑफ वॉर्डच्या कार्यक्षम कार्यात मदत करा.

११. प्रादेशिक समिती अध्यक्षांची भूमिका आणि जबाबदाऱ्या –

- a. महिन्यातून एकदा तरी प्रादेशिक समितीची बैठक घेणे.
- b. सचिवांच्या मदतीने बैठकीचे इतिवृत्त तयार करणे.
- c. बैठकीत मांडलेल्या सूचना आणि तक्रारींबाबत तसेच पोलीस विभागाच्या दैनंदिन कामकाजाबाबत, पोलीस विभाग आणि प्रादेशिक समिती सदस्यांशी समन्वय साधणे.

१२. सल्लागार मंडळाची भूमिका –

- a. सल्लागार मंडळ हे सुनिश्चित करेल की सिटीझन फोरम आपली उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी कार्यक्षमतेने कार्य करेल.
- b. फोरमचे कामकाज सुरळीत चालण्यासाठी सल्लागार मंडळ हे नागरिक मंचाचे प्रमुख आणि उपप्रमुख यांना मार्गदर्शन आणि सहकार्य करतील.
- c. सल्लागार मंडळ हे विविध विषयांचे तज्ञ असलेल्या सदस्यांच्या मदतीने सिटीझन फोरमला तांत्रिक सहाय्य प्रदान करेल.
- d. सल्लागार मंडळ नागरिक प्रथम विधेयकाच्या तरतुदींच्या अंमलबजावणीसाठी नियम तयार करण्यात मदत करेल आणि जेव्हा आवश्यक असेल तेव्हा ते नियमांमध्ये सुधारणा सुचवेल.
- e. सिटीझन फोरमचा कोणताही सदस्य सार्वजनिक हिताच्या विरुद्ध आणि सिटीझन फोरमच्या उद्दिष्टांच्या विरोधात काम करत असल्याचे निदर्शनास आल्यावर शिस्तभंगाच्या कारवाईची शिफारस करण्याचे अधिकार सल्लागार मंडळाला असतील.

१३. नागरिक मंचाप्रती एजन्सींच्या जबाबदाऱ्या —

a. बीएमसी

- i. सिटीझन फोरमच्या स्थापनेत मदत करणे.
क्षेत्रीय समिती आणि प्रादेशिक समिती
- ii. फोरमच्या बैठकीत बीएमसी अधिका-यांचा सहभाग सुनिश्चित करा,
विभागीय आणि प्रादेशिक समित्या.
- iii. मंच आणि समित्यांच्या बैठकांचे इतिवृत्त तयार करण्यात मदत करण्यासाठी अधिकारी नियुक्त करणे.
- iv. नागरीक मंचाच्या बैठकीत किंवा तातडीच्या परिस्थितीत, सिटीझन फोरमच्या सदस्यांकडून दैनंदिन आधारावर आलेल्या कोणत्याही तक्रारींवर त्वरित कार्यवाही करणे.
- v. नागरीक मंचाच्या बैठकींना त्यांच्या क्षेत्रातील प्रस्तावित विकास कामांची माहिती द्या आणि सिटीझन फोरमच्या सूचनांवर सक्रियपणे कार्य करणे.
- vi. प्रभागातील प्रत्येक विकास योजना आणि त्यासाठीचा खर्च यासाठी नागरिक मंचाची पूर्वसंमती मिळवा.

b. पोलीस

- i. नागरीक मंचाच्या स्थापनेत मदत करणे
क्षेत्रीय समिती आणि प्रादेशिक समिती
- ii. प्रभाग समिती, विभागीय समिती आणि प्रादेशिक समित्यांच्या बैठकांमध्ये पोलीस अधिकाऱ्यांचा सहभाग सुनिश्चित करणे.
- iii. मंच आणि समित्यांच्या बैठकांचे इतिवृत्त तयार करण्यात मदत करण्यासाठी अधिकारी नियुक्त करा.
- iv. सिटीझन फोरमच्या बैठकीत किंवा तातडीच्या परिस्थितीत, सिटीझन फोरमच्या सदस्यांकडून दैनंदिन आधारावर आलेल्या कोणत्याही तक्रारींवर त्वरित कार्यवाही करण्याची खात्री करा.
- v. दररोज बीट अधिकारी आणि परिसरातील नागरिक मंच सदस्य यांच्यात समन्वय आहे किंवा नाही याची खात्री करणे.

c. बेस्ट

- i. प्रभाग समिती, क्षेत्रीय समिती आणि प्रादेशिक समित्यांच्या बैठकांमध्ये बेस्ट अधिकाऱ्यांचा सहभाग सुनिश्चित करणे.
- ii. सिटीझन फोरमच्या बैठकीत किंवा तातडीच्या परिस्थितीत, सिटीझन फोरमच्या सदस्यांकडून दैनंदिन आधारावर आलेल्या कोणत्याही तक्रारींवर त्वरित कार्यवाही करण्याची खात्री करा.
- iii. नवीन मार्ग, स्थान आणि बस थांब्यांची देखभाल याबाबत नागरिक मंचाचा सल्ला घ्या.

१४. नागरिक मंचाचा कार्यकाळ आणि काढण्याची प्रक्रिया.

- i. नागरीक मंचाचा कार्यकाळ ३ वर्षांचा असेल. नागरीक मंचाचा सदस्य कधीही राजीनामा देऊ शकतो आणि त्याच्या जागी समान विभागाचे प्रतिनिधीत्व करणाऱ्या नवीन सदस्याची नियुक्ती केली जाईल.
- ii. परिमंडळ समिती, प्रादेशिक समिती, क्षेत्रसभा किंवा प्रभाग प्रतिनिधी या समितीसाठी योग्य नसल्याचे आढळल्यास, प्राप्त झालेल्या तक्रारींच्या आधारे आणि प्रमुख नागरिक मंचाने स्थापन केलेल्या समितीने पडताळणी केल्यास त्याला काढून टाकण्यासाठी मतदान करून काढून टाकता येईल. हे मत उपस्थित असलेल्या आणि मतदान करणाऱ्या सर्व सदस्यांच्या साध्या बहुमताद्वारे केले जाईल.
- iii. नागरीक मंचाच्या किमान २५ सदस्यांनी मांडलेल्या आणि पाठिंबा दिलेल्या ठरावाद्वारे नागरिक मंचाचे प्रमुख काढून टाकले जाऊ शकतात. हे मतदानासाठी ठेवले जाईल आणि उपस्थित असलेल्या व मतदान करणाऱ्या सदस्यांच्या २/३ पाठिंब्याद्वारे पार पाडले जाईल.

१५. नागरीक मंचाने प्रसिध्द केलेले अहवाल —

- i. नागरीक मंचाच्या बैठकीचे इतिवृत्त
- ii. नागरीक मंचाच्या सदस्यांच्या तक्रारी, सूचनांची यादी, दैनंदिन बैठकांमध्ये आणि संबंधित अधिकाऱ्यांनी समाधानकारक कारवाई केली की नाही याचा अहवाल देणे
- iii. हे नागरीक मंचाच्या संकेतस्थळावर वेळोवेळी प्रसिध्द केले जातील.

१६. तक्रार व्यवस्थापन

- i. नागरीक मंचाकडून आलेल्या तक्रारींवर बीएमसी आणि पोलीस अधिकारी तातडीने कारवाई करतील.
- ii. नागरीक मंच स्तरावर ज्या तक्रारी किंवा तक्रारींचे निराकरण झाले नाही त्या क्षेत्रीय समितीकडे आणि पुढे प्रादेशिक समितीकडे मांडल्या जातील. बीएमसी आणि पोलीस विभागाचे संबंधित अधिकारी तक्रारींचे निराकरण सुनिश्चित करतील.
- iii. बीएमसी आणि पोलीस अधिकारी त्यांच्या कार्यालयांद्वारे प्रदान केलेल्या सेवांची यादी आणि

नागरिकाने अर्ज केल्याच्या ताराखेपासून प्रत्येक सेवा प्रदान केल्या जाणव्या दिवसांची संख्या तयार करतील. सेवा देण्यास उशीर झाल्यास बीएमसी आणि पोलीस अधिकारी संबंधित कर्मचाऱ्यांवर योग्य ती कारवाई करतील.

- iv. तक्रारी एकतर परिशिष्टातील फॉर्मनुसार लेखी स्वरूपात किंवा नागरीक मंचाच्या वेबसाइटद्वारे मांडल्या जातील.

१७. गुन्हे आणि दंड —

- i. नागरीक मंचाचे बहुसंख्या सदस्य अधिकाऱ्यांनी केलेल्या कारवाईवर समाधानी नसतील तर, ते चूक करणाऱ्या अधिकाऱ्यांवर/ एजन्सीविरुद्ध योग्य निवारण आणि शिस्तभंगाच्या कारवाईसाठी या प्रकरणाचा अहवाल देतील. संबंधित एजन्सी अशा अहवालापासून ३० दिवसांच्या आत केलेल्या कारवाईचा अहवाल देईल.
- ii. त्यांच्या एजन्सी असे करण्यात अयशस्वी झाल्यास त्यांचे प्रमुख प्रतिनिधीत्व असलेला नागरीक मंच संबंधित एजन्सीकडे तक्रार करू शकते. योग्य चौकशी केल्यानंतर संबंधितांना प्रतिदिन २५० रुपये ते कमाल २५०००/- रुपये दंड आकारला जाईल.
- iii. दंड आकारूनही तक्रारीचे निवारण न झाल्यास, बहुसंख्य निर्णयानंतर नागरिक मंच स्थानिक पोलीस अधिकाऱ्यांकडे तक्रार करू शकते.
- iv. अशा सर्व तक्रारी दखलपात्र असतील आणि त्यांना जास्तीत जास्त सहा महिन्यांची शिक्षा आणि ५०००० रुपये दंड द्यावा लागेल.

१८. अधिकार क्षेत्र —

स्थानिक JMFC न्यायालयांना वर नमूद केलेल्या गुन्ह्यांवर अधिकार क्षेत्र असेल.

१९. नियम बनविण्याचे अधिकार आणि मान्यता प्रक्रिया—

- i. नागरीक मंचाच्या अध्यक्षांना त्याच्या सदस्यांच्या सहाय्याने या कायद्यांतर्गत नियम बनविण्याचा आणि त्यात सुधारण करण्याचे अधिकार असतील.
- ii. अशा सर्व सुधारणा किंवा नवीन नियम योग्यरित्या प्रकाशित केले जातील तसेच प्रेस/ सोशल मीडियावर विस्तृत प्रसारित केले जातील आणि असे नियम प्रकाशित केल्यापासून ३० दिवसांच्या कालावधीत सूचना / आक्षेप विचारात घेऊन ते स्वीकरले जातील..

परिशिष्ट

१. नोंदणीसाठी फॉर्म -

- a. नाव
- b. पत्ता
- c. एएलएम /मोहल्ला कमिटी असोसिएशन
- d. सामाजिक कार्याचा इतिहास
- e. संदर्भ (एएलएम /मोहल्ला समितीचे किमान दोन नोंदणीकृत सदस्य)

२. नागरीक मंचाच्या निवडीकरीता नामांकन अर्ज (परिमंडळ/प्रादेशिक आणि शहर प्रमुख) -

- a- नाव
- b- पत्ता
- c- एएलएम /मोहल्ला कमिटी असोसिएशन
- d- सामाजिक कार्याचा इतिहास
- e- संदर्भ (परिमंडळ प्रमुखांसाठी ।स्वधोहल्ला समितीचे किमान १० सदस्य आणि प्रादेशिक प्रमुखांसाठी आधीच नोंदणीकृत २५ सदस्य)

३. तक्रार फॉर्म

- a. नाव
- b. पत्ता
- c. एएलएम /मोहल्ला कमिटी असोसिएशन
- d. तक्रार
- e. विभागीय/प्रादेशिक/नागरिक मंचाच्या प्रमुखांनी स्वाक्षरी केलेली तक्रार

४. एजन्सीकडून प्रतिसाद फॉर्म -

- a. एजन्सीचे नाव
- b. तारखेसह तक्रार क्रं.
- c. तक्रारदाराचे नाव
- d. केलेल्या कारवाईचा तपशील
- e. एजन्सीच्या प्रमुखाची स्वाक्षरी.

ॡ. नागऱक ढंकाकी रचना

a. प्रढुख/अध्यक्ष ँक

b. पाठिंब्याद्वारे - प्रादेशिक प्रढुख १ॡ

c. सहाय्यक - विभागीय समिती सदस्य ॡ०

d. प्रभागांसाठी नागऱक ढंका -

i. बीँढसीच्या २ॡ प्रशासकीय प्रभागासाठी प्रत्येकी ०१ याप्रढाणे ०२ प्रभाग प्रतिनिधी

ii. प्रशासकीय प्रभागातील प्रत्येक नगरसेवकाच्या प्रभागासाठी १ प्रतिनिधी.

iii. प्रत्येक नगरसेवक वॉर्डमध्ये ॢ /१० सदस्य असे असावेत जे ँएलँढ /हॉऊसिंग सोसायटी असोसिएशन, ढोहल्ला कढिटी आणि ँरिया सभा (प्रति ॡ००० लोकसंख्येढागे १ सदस्य) यांचे प्रतिनिधीत्व करतील.

